

VEEL KORD SUBJEKTI JA PREDIKAADI VASTASTIKUSEST ASENDIST LAIENDI JÄREL*

LIINA LINDSTRÖM

1. Sissejuhatus

Eesti keelt iseloomustab sõnajärje osas suur heterogeensus. Tüpoloogiliselt on eesti keelt peetud eelkõige SVO-keeleks. Lisaks sellele on vähemalt kirjakeeles kalduvus V2-printsiiobile (Tael 1988: 40, EKK: 431).

Printsiip 'verb teisel kohal' on germaani keeltele iseloomulik sõnajärjetendents. Anders Holmberg ja Jan Rijkhoff (1998: 79) väidavad, et see on germaani keelte kõige silmapaistvam tüpoloogiline erijoon, mis eristab germaani keeli muudest tänapäeva Euroopa keeltest. Eesti keele puhul ongi seda sõnajärjetendentsi peetud saksamõjuliseks, mistõttu Johannes Aavik pidas vajalikuks V2-sõnajärge keeles vältida (vt Erelt 2001).

Selle printsiibi kohaselt on keeles kalduvus paigutada verb lauses alati teisele positsioonile, s.t teiseks lauseliikmeks. Võtame näiteks lause *Jüri läks kooli*, milles subjekt on alguses ning predikaat on teisel positsioonil. Kui sellesse lausesse lisada lause algusesse ajamäärus *hommikul*, vahetavad alus ja öeldis oma kohad ning öeldis säilitab teise positsiooni: *Hommikul läks Jüri kooli*. Tegemist on siis juhtudega, kus aluse ja öeldise omavahelise järjekorra muutumise ainsaks põhjuseks on predikaadi tung säilitada lauses teist positsiooni.

Tendents säilitada verbi teist positsiooni ilmneb eriti kujukalt kirjakeeles rohkelt kasutatavates lausemallides XV SX ja XVS (vt Tael 1988, Huumo 1994: 25–27). Neis lausetes on subjekti ja predikaadi inversiooni põhjuseks mitte subjekti omadused (nagu see on tavaliselt eksistentiaallausetes), vaid V2-tendents.

* Vt Saareste 1960.

¹ Lühendid ja transkriptsioonimärgid on toodud artikli lõpus

Suulises keelekasutuses ei näi see sõnajärjetendents vähemalt kirjakeelega võrdsel määral kehtivat. Olen seda varem täheldanud suulisi narratiive analüüsid (Lindström 2000): suulistes narratiivides on predikaadi ja subjekti inversiooni üheks põhjuseks hoopis narratiivne V1-tendents. V1-järg toob predikaadi esile, liigendab ja markeerib selle läbi narratiivi ning on seetõttu funktsionaalselt motiveeritud (Lindström 2000; 2001). Lausemall XVSX on suulises keelekasutuses haruldane (vt Lindström 2000; Võik 1990) ning ka XVS-järgiga laused on tingitud pigem subjektifraasi omadustest (nt eksistentsiaallauses) või kindlast lausekonstruktsioonist (nt kogeja- ja omajalausemall, mis algab valdajamäärusega). Seega võiks oletada, et suulises kõnes on võimalik otsejärg seal, kus kirjakeeles on kohustuslik pöördjärg.

Ka Andrus Saareste on 1960. aastal ilmunud artiklis “.. subjekti ja predikaadi vastastikusest asenemisest eesti keeles laiendi järgi” osutanud, et V2-printsip ei ole rahvakeeles sugugi nii ilmne, kui seda on (vähemalt kirjakeele kohta) väidetud. Ta toob ohtralt näiteid selle kohta, et verbilaiendi järel võivad predikaat ja subjekt paikneda mis tahes järjekorras. Saareste ei esita siiski mingeid arvandmeid, kuna peab statistilist uurimismeetodit sõnajärje uurimisel sobimatuks: “Spontaanses kõnes, kus ju intonatsioonil, kontekstil, situatsioonil ja kõneleja miimikalgi, liiatigi veel tunnete ja alakujutelmade järgnevusel on keelelisel väljendamisel mängus väga suur osa, on vaevalt küll mõeldav maksva korra ja psühholoogiliste eritegurite (kontakti tarbed jm.) matemaatiline, statistiline, äärmise täpsusega fikseerimine, siin alati esineb suuri kõikumusi ja juhuslikkustki, mis muidugi ei sule välja ka teatavat korda.” (Saareste 1960: 293–294.)

Loomulikult võib Saarestega nõustuda selles osas, et eesti keele suhteliselt vaba sõnajärje puhul on väga raske arvesse võtta kõiki tegureid, mis sõnajärge võivad mõjutada, seda eriti spontaanses kõnes. Sellegipoolest võib seda üritada. Käesoleva artikli eesmärk on näidata, kas ja kuidas mõjutavad aluse ja öeldise asendit laiendi järel järgmised tegurid:

- 1) grammatilised tegurid (küsilause, kaudküsilause, eitus);
- 2) esimene lauseliige;
- 3) subjektifraasi omadused (+/- inimene, pronoomen/täisNP, uus/vana info).

1.1. Materjal ja analüüs

Kuna varasemad suulise kõne uurimused on tegelnud peamiselt monoloogiliste tekstidega (Võik 1990) või lausa narratiiviga (Lindström 2000; 2001), on käesolevas artiklis vaatluse all spontaanne dialoog. Analüüsitud on 17 keskmiselt 5–10 minutilist tekstilõiku Tartu Ülikooli suulise kõne korpusest. Neist 15 juhul oli tegemist argivestlusega, kaks teksti on institutsionaalsed dialoogid, milles üliõpilane intervjuuerib endist vangi. Kolmes tekstis vaadatakse muu hulgas koos pilte, kaks vestlust oli abstraktse teemaga (haridus, filosoofia). Tekstid on valitud nii, et nende hulka ei jääks pikki narratiivseid lõike. Enamik kõnelejaid on tudengid, ent esindatud on ka vanemad inimesed.

Lausete analüüsil olen arvestanud ainult lause vahetute moodustajatega: subjekt (S), predikaat (V), predikatiiv (P), objekt (O), adverbiaal (A). Põhiliikmete analüüsil olen üritanud järgida “Eesti keele grammatika” ja “Eesti keele käsiraamatu” põhimõtteid. Mittelauseliikmelisi elemente (diskursusepartiklid, sidendid jms) ei ole arvesse võetud. Sekundaartarindeid lahti analüüsitud ei ole, sekundaartarindid saavad vaid selle lauseliikme märgendi, mille funktsiooni ta pealauses täidab.

Kõige problemaatilisemaks osutus adverbiaalide, eriti sõna *siis*², aga ka mõnede muude adverbi ja diskursusepartikli (ja ka sidendi) piirimal funktsioneerivate sõnade (*jälle, äkki, just*) lauseliikmelisuse määramine. Kuna tegemist on suuliste tekstidega, milles partiklite kasutamine on üli-sage, olen liigse müra vältimiseks selle kategooria sõnu liigitanud võimalikult palju partikli kategooriasse, mis süntaktilisel analüüsil jääb tähelepanuta (ei ole lauseliige). Adverbideks ja sellest tulenevalt adverbiaalideks olen analüüsinud vaid need sõnad, milles mäarsõnaline tähendus on selgelt primaarne, mitte sekundaarne lisatähendus.

Kokku oli 17 tekstilõigus 2971 lauset, neist predikaatverbi sisaldavaid terviklikke lauseid 1835. Nende lausete hulgas oli lauseid, milles predikaat paiknes 2. positsioonil, kokku 1128 ehk 61,5% kõigist lausetest. Võtsin 1835 lause hulgast eraldi välja kõik need, milles oli vähemalt kolm lauseliiget (ükskõik, millist). Selliseid lauseid oli 1268. Nende lausete hulgas oli V2-lauseid 837 ehk 66,0%. Seega statistiliselt on umbes 2/3 lausetes verb teisel positsioonil.

Käesoleva artikli eesmärk on leida, millised tegurid võivad mõjutada subjekti ja predikaadi vastastikust asetust laiendi järel lisaks V2-

² *siis*-i kasutusfunktsioonide kohta vt lähemalt Jansons 2001.

printsibile (või hoolimata sellest). Selleks otsisin materjali hulgast välja need laused, mis algavad verbilaiendiga ning milles on olemas nii predikaat kui ka subjekt. Need laused võiksid V2-printsibi suhtes eriti tundlikud olla. Saadud laused jagunevad kahte rühma:

- 1) Otsejärjega laused, milles subjekt eelneb predikaadile (SV). Neid lauseid oli materjali hulgas 209. Kõik need laused rikuvad V2-printsipi.
- 2) Pöördjärjega laused, milles subjekt järgneb predikaadile (VS). Neid lauseid oli materjali hulgas 175. Kõik need laused järgivad V2-printsipi. Välja on jäetud laused, milles lause alguses on mitu verbilaiendit.

Edaspidi tegelen vaid nende kahe lausetüübiga ning püüan leida, millised nähtused otse- või pöördjärje valikuga kaasnevad ning kas need võivad olla ka vastava sõnajärje valiku põhjuseks.

2. Aluse ja öeldise vastastikust asendit mõjutavad tegurid

Järgnevalt analüüsin mõningaid tegureid, mis võivad mõjutada aluse ja öeldise järjekorda. Potentsiaalsete teguritena olen arvestanud järgmisi nähtusi:

- 1) esimese lauseliikme süntaktiline funktsioon;
- 2) lausetüüp;
- 3) subjektifraasi semantilised ja grammatilised omadused;
- 4) subjektifraasi infostruktuurilised omadused.

2.1. Esimese lauseliikme süntaktiline funktsioon

Lause esimene lauseliige määrab suuresti kogu järgneva lause ülesehituse (Harold 1995). Tabel 1 kajastab, millise lauseliikmega uuritavad laused algavad ning kas on võimalik leida seost esimese lauseliikme ning aluse ja öeldise vastastikuse asendi vahel.

Tabel 1. Lause esimese lauseliikme seos otse- või pöördjärjega

Esimene lauseliige	SV		VS		Kokku	
	N	%	N	%	N	%
Predikatiiv	32	82%	7	18%	39	100%
Objekt	48	91%	5	9%	53	100%
Valdajamäärus	11	14%	65	86%	76	100%
Ajamäärus	27	49%	28	51%	55	100%
Kohamäärus	35	38%	57	62%	92	100%
Määramäärus	9	69%	4	31%	13	100%
Põhjusemäärus	12	92%	1	8%	13	100%

Viisimäärus	15	94%	1	6%	16	100%
Muu	20	74%	7	26%	27	100%
Kokku	209	54%	175	46%	384	100%

Tabelist 1 võib järeldada, et otsejärg on eelistatud juhtudel, kui

- lause alguses on objekt (48 juhul 53st ehk 91% objektiga algavatest lausetest on otsejärjega), nt *ikka igasugused ained ma olen tegelt ära=teind; seda ma=sin imestan=et ...*;
- lause alguses on predikatiiv (32/39 ehk 82% predikatiiviga algavatest lausetest), nt *ota miuke maja se sis oli nüüd täpselt*;
- lause alguses on põhjusemäärus (12/13 ehk 92% põhjusemäärusega algavatest lausetest), nt *miks=ma midagi pean pähe panema*;
- lause alguses on viisimäärus (15/16 ehk 94% viisimäärusega algavatest lausetest), nt *kui ilusti Kõuts küsib*.

Pöördjärjestust eelistatakse selgelt valdajamäärusega algavates lausetes, mis väljendavad omajat või kogejat (65 lauses 76st ehk 86% lausetes), nt *ja meil oli aind mingi üks Kroonuaia kool*. Valdajamäärusega lauseid on Kaja Tael (1988) arvanud lausa kohustusliku XVS-järjega lausete hulka.

Kui lause alguses on kohamäärus, on sagedamini tegemist pöördjärjega (57/92 ehk 62%), nt *siin on üks plekk*. Erinevus pöörd- ja otsejärje vahel ei ole siiski nii valdav kui eelmiste puhul, seega ei saa see tegur olla määrav pöörd- või otsejärje valikul.

Ajamäärusega algavais lausetes on pöörd- ja otsejärje enam-vähem ühepalju (pöördjärje 51%, nt *pärast tuleb äkki mingit a-asjaajamist*, otsejärje 49%, nt *pärast ma otsin ta ülesse*). Seega ei mõjuta ajamäärus lause alguses pöörd- või otsejärje valikut. Ülejäänud määruse liikide hulk on liiga väike, et midagi otsustada.

Nagu näidetest võib näha, kaasneb paljudel juhtudel nende lausete ka muid nähtusi, näiteks on predikatiiviga algavad laused enamasti küsilauseid, jne. Seega ei saa väita, et esimene lauseliige üksi määraks otse- või pöördjärje kasutamise. Järgnevalt vaatlen lähemalt, kuidas mõjutab sõnajärge lausetüüp.

2.2. Lausetüüp

Eesti sõnajärje uurimisel on kõige rohkem tegeldud seostega erinevate lausetüüpide (küsilause, eituslause, hüüdlause jne) ja sõnajärje va-

hel, enim aga kõrvallause sõnajärgiga (vt EKK: 432–434; Rimmel 1963). Kõrvallauseste sõnajärge on peetud saksapäraseks, kuna neis esineb tendents asetada predikaat lause lõppu, nagu see toimub ka mõningates germaani keeltes (germaani keelte kohta vt Holmberg & Rijkhoff 1998: 90). Sellised kõrvallauseid on eelkõige kaudküsilauseid ja *kui*-ga algavad kõrvallauseid (EKK: 432). Nikolai Rimmel eristab kõrvallauseste hulgas pealause kaaluga kõrvallauseid, milles see tendents ei avaldu (nt *et-* ja *sest-*kõrvallauseid, Rimmel 1963).

Käesolevas töös peatun vaid materjalis kõige sagedamini esinenud lausetüüpidel: küsilausestel, kaudküsilausestel, *kui*-ga algavatel aja- ja tingimuskõrvallausestel ja eituslausestel.

2.2.1. Küsilause ja kaudküsilause

“Eesti keele käsiraamatu” andmetel on verbil tendents paikneda lause lõpus nii küsisõnaga algavates küsilausestes kui ka kaudküsilausestes (EKK: 432). Seega peaks neis lausetes olema alus enne öeldist, s.t otsejärg. Ka K. Tael (1988: 16) seob SXV-sõnajärge relatiivkõrvallausestega.

SV-järgiga lauseste hulgas oli 83 küsilause (40% SV-järgiga lausetest), nt *miks ´sahvris tuli on; miks ta üldse ´katki sul ´oli*. Neist seitse sisaldas küsisõnana *kas*-i või *vä*-d, ülejäänud juhtudel oli tegemist eriküsilausega (nagu näites). Lisaks sellele oli 36 lauses (17% SV-järgiga lausetest) tegemist kaudküsilausestega.

VS-lauste hulgas oli vaid kümme küsilause (6% VS-lausetest), neist kuus sisaldas küsisõnana *kas*-i või *vä*-d, nt *teil on ´külm=vä*. Muu küsisõnaga oli neli lauset, nt *a miks miks=miks peab ´olema mingi ´neljasaja või ´seitsmesaja leheküljene*. Kaudküsilauseid oli kaheksa, nt *kus=on nüüd on ´Klassika ´raadio onju*.

Kokku on kõigist küsi- ja kaudküsilausestest otsejärgiga lauseid 87% (119 lauset 137st).

2.2.2. *kui*

“Eesti keele käsiraamatu” väitel on *kui*-ga algavais aja- ja tingimuskõrvallauseis verbil tendents paikneda lause lõpus (EKK: 432). Sama väidab ajakõrvallauseste kohta ka Tuomas Huumo, kes leiab, et ajakõrvallausestes on verbilõpulisus isegi tugevam nõue kui muudes kõrvallausetes või küsilausestes (Huumo 1993: 120–124). Käesolevas andmes- tikus esines *kui*-ga algavaid lauseid kokku kümnel korral. Neist SV-järgiga on kuus kõrvallause, nt *kui: kahe peale (.) e üks telekas on*, ning

kaks *kui*-ga algavat (kaud)küsilauseid, nt *kui kaua see Lasnamäe ikkagi vastu ´peab*. VS-järjega lausete hulgas oli kaks *kui*-ga algavat kõrvallauseid, nt *kui sul ´oli see tunne viimati eksle*. Seega võib oletada, et *kui*-ga algavates lausetes tõesti on sagedamini otsejärg (verbilõpulisuse tõttu), ent käesoleva materjali põhjal seda kindlalt väita ei saa, sest andmeid on selleks liiga vähe.

2.2.3. Eituslause

Eitust sisaldavaid lauseid oli uurimise all oleva materjali hulgas kokku 37. Neist SV-järjega oli 15 lauset, nt *jah st ´seda ´inimest ´mina ei ´tunne*, VS-järjega 22 lauset, nt *sin ei loe ´alluvate ´tarkus mitte ´midagi*. “Eesti keele käsiraamatu” andmetel on verbil tendents paikneda lause lõpus, kui lause algul ei ole alus, vaid mingi verbi laiend või eitussõna (EKK: 432). Sellisel juhul peaksid eituslauseid olema otsejärgiga. Käesolevas andmestikus on teatavasti kõigi lausete algul verbilaiend, ent sellegipoolest on VS-lauseid enam kui SV-järjega lauseid (vastavalt 59% ja 41%). Tugevat korrelatsiooni seega eituse ja sõnajärje vahel ei ole võimalik tuvastada, s.t muud tegurid on määravamad.

2.2.4. Lausetüüp: kokkuvõte

Lausetüüpide vaatlusel tuleb arvestada, et praegu kasutatud materjal on saadud konkreetsete tekstilõikude analüüsi tulemusena, pole spetsiaalselt korpuselt välja sõelatud. Seetõttu saab adekvaatseid järeldusi teha vaid küsi- ja kaudküsilauseid kohta, mida neis tekstides tuli suhteliselt sageli ette (võrreldes näiteks eituslausetega või *kui*-kõrvallausetega). Sõnajärje osas tuligi selgelt esile küsi- ja kaudküsilauseid tendents eelistada otsejärge pöördjärjele (87% lausetest). See tendents on kirjakeeles tuntud juba ammu (J. Aavik pidas kõrvallauseid verbilõpulist sõnajärge kõige suuremaks germanismuseks eesti keeles, vt nt Erelt 2001). Kuna SV-lauseid hulgas oli küsi- ja kaudküsilauseid kokku lausa 57%, võib seda pidada üheks olulisemaks otsejärje eelistamise põhjuseks. Eituslausete puhul oli materjali küll oluliselt vähem, ent olemasoleva põhjal ei saa kinnitada “Eesti keele käsiraamatus” kirjeldatud tendentsi eelistada otsejärge, pigem on eelistatud pöördjärge (22 lauses 37st).

2.3. Subjekti semantilised ja grammatilised omadused

Järgnevalt vaatlen, kuidas mõjutavad subjektifraasi omadused otse- või pöördjärje valikut. Analüüsin subjektifraase selle põhjal, millised

on nende semantilised omadused (+/- elus, +/-inimene), kas tegemist on pronominaalse fraasiga või pikema fraasiga (täisNP) ning millisele isikule subjektifraasiga viidatakse (esimesele, teisele või kolmandale).

2.3.1. +/- inimene, +/- elus

Sõnajärje varieerumise uurimisel on kategooriale +/- elus osutanud näiteks John Myhill (1992: 194). Ta on leidnud, et tšorti keeles (maaja keel), milles SV- ja VS-järg varieerub, sõltub varieeruvus subjektifraasi elususest või elutusest: elusale viitava subjektifraasi puhul on 65% lausetest SV-järgega. Elususe seisukohalt on eesti ja soome ilukirjanduskeelt võrrelnud ka T. Huumo (1995).

Suulise soome keele puhul on M.-L. Helasvuo (2001) olulisemaks pidanud kategooriat +/- inimene. Ta leiab, et täisNP-de puhul mõjutab just see kategooria otse- ja pöördjärje valikut: 83,9% täisNP-dest on otsejärjega, kui subjektifraasiga viidatakse inimesele. Kui viidatakse mitteinimesele, on otsejärjega 62,9% täisNP-lise subjektifraasiga lausetest (Helasvuo 2001: 80).

Käesolevas töös ei osutunud vajalikuks eristada kategooriaid +/- inimene ja +/- elus, kuna kõneldi valdavalt teistest inimestest: ainult üks kord viidati teisele elusolendile kui inimene (konkreetsemalt kassile) ning ühel korral viidati ka vahtrapuule, ent selle lugesin elutuks (viidatakse sellele ju ka sõnaga *mis*, mitte *kes*). Tabelis 2 on toodud tulemused selle kohta, kuidas jaguneb otse- ja pöördjärg subjektifraasi semantilise omaduse +/- inimene järgi.

Tabel 2. Subjektifraasi semantilised omadused ja sõnajärg

Subjektifraasi omadused	SV		VS		Kokku	
	N	%	N	%	N	%
Inimene	139	83%	29	17%	168	100%
Mitteinimene	70	32%	146	68%	216	100%
Kokku	209	54%	175	46%	384	100%

Omaduse +/- inimene osas näitavad SV- ja VS-järg üksteisest täiesti erinevat pilti. Kui subjektifraasiga viidatakse inimesele (*resp.* elusale), on valdav SV-järg (83% lausetes). Kui subjektifraasiga ei viidata inimesele, on sõnajärg 2/3 juhtudel (68%) pöördjärg. Seega võime järeldada, et subjekti inimeselisus või mitteinimeselisus on üks oluline tegur otse- või pöördjärje valikul.

Ka T. Huumo (1995: 85) on leidnud, et nii eesti kui soome keele puhul on elususe kategoorial suur mõju subjekti asendile lauses. Huumo andmete kohaselt on eesti keeles (s.t ilukirjanduskeeles) 67,4% otsejärjega lausetest elusale viitava subjektiga ning 42,8% pöördjärjega lausetest elutule viitava subjektiga. Kui arvutame tabeli 2 andmed ümber nii, nagu Huumo seda on teinud, on pilt otsejärjega lausete puhul sarnane Huumo andmetega: 66,5% otsejärjega lausetest viitab elusale. Pöördjärjega lausete osas on elutule viitava subjektiga lauseid oluliselt enam, tervelt 83,4%. Seega võib väita, et subjektifraasi elusus/elutus mõjutab sõnajärge suulises kõnes võrreldes kirjakeelega (ilukirjanduskeelega) rohkem.

2.3.2. Subjektifraasi grammatiline ehitus: pronoomen või täisNP

Vastandust pronoomen/täisNP on kasutanud mitmed uurijad sõnajärje varieerumise uurimisel (vt nt Helasvuo 2001; Myhill 1992). On ka teada, et paljudes keeltes on pronominaalsete lauseliikmete sõnajärg hoopis teistsugune kui täisNP puhul (Comrie 1989: 89). Seetõttu pean oluliseks ka käesolevas töös eristada pronominaalseid ja täisNP-lisi subjektifraase, et välja selgitada nende võimalikku erinevat käitumist sõnajärje osas.

Vastandus pronoomen/täisNP võib omakorda olla kahe suurema süsteemi osa. Ühelt poolt võib see vastandus olla laiemalt lause infostruktuuri osa (pronoomen on tavaliselt diskursuses tuntud ja aktiveeritud element, täisNP uus, aktiveerimata või ligipääsetav element, vt nt Prince 1981; 1992; Chafe 1994; Brown & Yule 1983). Teisalt võib vastandus pronoomen/täisNP olla subjektifraasi raskuse skaala elemendid, milles pronoomen on kerge element ja täisNP kergus või raskus sõltub sõnade arvust fraasis.

Nii infostruktuur kui ka lausemoodustajate raskus töötavad käsi-käes: kerge element on tavaliselt tuntud, raske element uus info (Arnold jt 2000, Brown&Yule 1983). Vastavus ei ole siiski üksühene: nt Arnold jt (2000) on inglise keele datiiivseid konstruktsioone uurides leidnud, et kerge/raske vastandus on olulisem siis, kui mõlemad vaadeldud lauseliikmed (objekt ja kaudoobjekt) on tuntud info – sellisel juhul paikneb pikem ehk raskem element lause lõpupoole. Raske elemendi hilisema produtseerimise taga on nähtud kõneleja probleeme keerulisema struktuuriga lauseliikme tootmisel (vt Arnold jt 2000).

Tabel 3. Pronoomen või täisNP subjektifraasina ja sõnajärg

Subjektifraasi omadused	SV		VS		Kokku	
	N	%	N	%	N	%
Pronoomen	141	82%	30	18%	171	100%
TäisNP	68	32%	145	68%	213	100%
Kokku	209	54%	175	46%	384	100%

Tabelist nähtub, et pronominaalne subjekt paikneb valdavalt enne predikaati (82%), täisNP-line subjektifraas aga 68% juhtudel peale predikaati. Seega on ka subjektifraasi ehitusel sõnajärjele suur mõju. Küsimusele, kuidas see tulemus on seotud infostruktuuriga, otsin vastust punktis 3.

Huumo (1995: 84) on võrrelnud subjektifraasi kergust/raskust eesti ja soome kirjakeeles, muu hulgas on tal andmed ka pronominaalsuse kohta. Kui neid andmeid võrrelda tabeli 3 vastavalt ümberarvutatud andmetega, võime leida, et otsejärjega lausete hulgas on suulistes dialoogides pronominaalsete subjektifraaside osakaal oluliselt suurem kui ilukirjanduses, vastavalt 67% (suulistes dialoogides) ja 41,9% (ilukirjanduses). Pöördjärjega lausete hulgas erinevus nende kahe allkeele vahel nii suur ei ole: suulistes tekstides oli pronominaalse subjektiga lauseid 17%, ilukirjanduses 22%. Seega ka eesti keele suulistes tekstides on võrreldes soome keelega rohkem lauseid, kus pronominaalne subjekt paikneb lauses verbi järel (soome keeles oli selliseid lauseid 10,9%). Huumo (1995: 84) on seda seletanud eesti keele V2-printsiibiga.

2.3.3. Isik

Kuivõrd mõjutab sõnajärge see, millisele isikule subjektifraasiga viidatakse? Tavaliselt tehakse vahet kahe rühma vahel: 1. ja 2. isiku (kõneaktipronoomenid) ning 3. isiku vahel. Tulemused on toodud tabelis 4.

Tabel 4. Subjektifraasiga viidatav isik ja sõnajärg

Subjektifraasi omadused	SV		VS		Kokku	
	N	%	N	%	N	%
1. ja 2. isik	78	99%	1	1%	79	100%
3. isik	131	43%	174	57%	305	100%
Kokku	209	54%	175	46%	384	100%

Kui subjektifraasiga viidatakse 1. või 2. isikule, on peaaegu alati tegemist otsejärjega. Kui subjektifraasiga viidatakse 3. isikule, on subjekt sagedamini predikaadi järel kui ees. Seega võib ka see tunnus olla oluline otse- ja pöördjärje valikul.

On siiski võimalik, et see vastandus (1. ja 2. isik vs. 3. isik) taandub tegelikkuses hoopis vastandusele pronoomen/täisNP – on ju 1. ja 2. isikule võimalik viidata vaid pronoomeniga, 3. isikule aga nii pronoomeniga kui täisNP-ga. Samuti võib öelda, et 1. ja 2. isikule viitav subjekt on alati (vähemalt analüüsitud tekstides) semantilise tunnusega +inimene, 3. isikule viitav fraas aga varieeruvam. Seetõttu tuleks 3. isikule viitavaid fraase vaadelda detailsemalt, jälgides kõigi tunnuste jaotumist üheskoos.

2.3.4. Kolmandale isikule viitava subjekti grammatilised ja semantilised omadused

Kolmanda isiku puhul võidakse viidata nii inimesele kui ka mõnele muule olendile või objektile nii pronoomeni kui täisNP-ga. Tabelist 5 võib jälgida, kuidas need tunnused 3. isiku puhul jagunevad.

Tabel 5. Kolmandas isikus subjektifraasi omaduste +/-inimene, pronoomeni või täisNP seos sõnajärgiga

Subjektifraasi omadused	SV		VS		Kokku	
	N	%	N	%	N	%
Inimene, pronoomen	41	89%	5	11%	46	100%
Inimene, täisNP	20	47%	23	53%	43	100%
Mitteinimene, pronoomen	23	49%	24	51%	47	100%
Mitteinimene, täisNP (sh ka VP)	47	28%	122	72%	169	100%
Kokku	131	43%	174	57%	305	100%

Selle tabeli põhjal võib öelda, et aluse ja öeldise vastastikust asendit mõjutavad nii subjektifraasi +/- inimeselisus kui pronominaalsus.

Tabelist võib näha, et pronominaalne inimesele viitav subjekt on oluliselt sagedamini otsejärjega (89%) kui täisNP-line inimesele viitav subjekt (47%) või pronominaalne mitteinimesele viitav subjekt (49%). Seega tunnused +inimene ja +pronoomen on üheskoos peamised tegurid, mis otsejärje valikut soodustavad. Neid lauseid on protsentuaalselt

vaid pisut vähem, kui oli 1. ja 2. isiku otsejärjega lauseid (mis on ka tunnusega +inimene, +pronoomen).

Tunnus +/- inimene on ka üksi oluline: vastasel juhul võiks 3. isikule viitavaid nii inimesele kui ka mitteinimesele viitavaid täisNP-lise subjektifraasiga lauseid olla otse- ja pöördjärjega lausete hulgas enam-vähem võrdselt. Tabelist aga nähtub, et mitteinimesele viitavad täisNP-lise subjektiga laused on sagedamini pöördjärjega (72%) kui inimesele viitavad täisNP-lise subjektiga laused (47%).

Subjekti omaduste võrdlemisel pöörd- ja otsejärjega lausetes võime kokkuvõttes moodustada järgmise hierarhia: 1. ja 2. isiku pronoomen > 3. isiku pronoomen (inimene) > 3. isiku pronoomen (mitteinimene) > 3. isikule viitav täisNP (inimene) > 3. isikule viitav täisNP (mitteinimene). Mida vasemal hierarhias paiknevad subjektifraasi omadused, seda suurema tõenäosusega on tegemist otsejärjega lausega.

Selline hierarhia järgib üldjoontes skaalat, mida on peetud elususe või agendilisuse skaalaks (vt Palmer 1994: 30): 1. isiku pers pron > 2. isiku pers pron > demonstratiiv- ja 3. isiku pers pron > pärisnimi > inimesele viitav substantiiv > elusale viitav substantiiv > elutule viitav substantiiv. Mida vasemal skaalas, seda agendilisem on vastav NP. Sellest võib teha järelduse, et otse- ja pöördjärje valik sõltub subjektifraasi agendilisusest: mida enam subjektifraas sarnaneb prototüüpele agendile, seda suurema tõenäosusega on tegemist subjekti ja predikaadi otsejärjega.

Huvitav oleks võrrelda seda tulemust subjektifraasi semantiliste/grammatiliste rollidega: kas ka semantiliste rollide (agent, patsient jne) analüüsist tuleb välja tendents, et kui subjektiks on agent, eelistatakse otsejärge. Jätan selle küsimuse siiski mõne järgmise uurimuse teemaks.

Järgnevalt vaatlen, kuidas mõjutab sõnajärge lause infostruktuur ning kuidas see töötab koos eelnevalt vaadeldud subjektifraasi omadustega ja agendilisuse skaalaga.

3. Subjektifraasi infostruktuur

Infostruktuuri on peetud üheks olulisemaks eesti sõnajärge mõjutavaks teguriks (Tael 1988). Nagu enamikus Euroopa keeltes on ka eesti keeles lause organiseeritud nii, et tavaliselt on diskursusest tuntud info lause alguses ning uus info lause lõpus.

Infostruktuurist rääkides on kasutatud väga erinevaid termineid: teema ja reema, topik ja komment, tuntud ja uus info (vt nt ülevaadet Tael

1988b). Käesolevas töös olen kasutanud Ellen F. Prince'i (1981; 1992) poolt välja töötatud mudelit, milles jagatakse noomenifraasid kolme rühma selle põhjal, kuidas nad on konkreetsetes diskursuses tuntud: uued, järeldatavad ja tuntud NP-d (uus, järeldatav ja tuntud info). Oluline on siinjuures lähtumine diskursusest: kas NP-le on konkreetsetes situatsioonis varem viidatud või ei; seega ei arvestata, kui tuntud on NP kõneleja-le või kuulajale. Prince'i jaotuse eelis näiteks Wallace Chafe'i mudeli ees (vt Chafe 1994) on selle parem rakendatavus konkreetse teksti analüüsil.

Vaadeldud kahe sõnajärjetüübi vahel on selged statistilised erinevused subjekti infostruktuuri osas (vt tabel 6).

Tabel 6. Subjektifraasi tuntus diskursuses ja sõnajärg

Subjektifraasi omadused	SV		VS		Kokku	
	N	%	N	%	N	%
Tuntud info	167	81%	39	19%	206	100%
Järeldatav info	13	43%	17	57%	30	100%
Uus info	29	20%	119	80%	148	100%
Kokku	209	54%	175	46%	384	100%

Tulemused on küllaltki ootuspärased: nagu tabelist 6 selgub, on tuntud infot sisaldav subjektifraas valdavalt otsejärjega lausetes (81% juhtudel), uut infot sisaldav subjektifraas eelistab aga pöördjärjega lauset (80% juhtudel). Järeldatava info puhul on erinevused väiksemad: 43% sellistest subjektifraasidest on otsejärjega lauses, 57% pöördjärjega lauses.

Seega mõjutab ka subjektifraasi infostruktuuriline staatus sõnajärje valikut.

Huvitav on neid andmeid taas võrrelda kirjakeelega, s.t T. Huumo (1995) andmetega. Et need andmed oleksid võrreldavad, olen taas tabeli 6 andmed ning ka Huumo andmed ümber arvutanud, kuna Huumo on arvestanud viitamiskaugusega (viidatud samas lauses, 1–5 eelnevas lauses, kaugemal kui 5 eelnevas lauses). Minu andmetes on need kõik tuntud info alla koondatud. Tulemuseks saame, et kui ilukirjanduskeeles on 60,7% otsejärjega lausetes tuntud infot sisaldava subjektiga, siis suulistes tekstides on sellise subjektiga lauseid otsejärjega lausete hulgas tervelt 80%. Erinevused on suured ka pöördjärjega lausete puhul:

kui neid on tuntud infot sisaldava subjektiga kirjakeeles tervelt 54,8%, siis suulistes tekstides vaid 22,3%. Seega võime öelda, et eesti suuline kõne on infostruktuuri suhtes oluliselt tundlikum kui kirjakeel ning tundlikum ka kui soome ilukirjanduskeel, vähemalt otsejärjega lausete osas (vt Huumo 1995: 86).

Mis on siiski olulisem – kas subjektifraasi infostruktuurilised omadused või semantilised ja grammatilised omadused? Sellele küsimusele vastuse leidmiseks on ilmselt taas mõistlik lähemalt analüüsida kolmandas isikus subjektifraase, kuna 1. ja 2. isik kui kõneaktipronoomenid on diskursuses alati tuntud info.

Vaatlen eraldi tunnustepaare tuntud/uus info + inimeselisus (tabel 7) ning tuntud/uus info + pronoomen/täisNP (tabel 8).

Tabel 7. Kolmandale isikule viitava subjektifraasi infostruktuurilised ja semantilised omadused ning sõnajärg

Subjektifraasi omadused	Inimene			Mitteinimene		
	SV	VS	Kokku	SV	VS	Kokku
Tuntud info	51	10	61	39	28	67
Järeldatav info	5	5	10	8	12	20
Uus info	5	13	18	23	106	129
Kokku	61	28	89	70	146	216

Tabeli 7 põhjal võime teha järgmised järeldused.

Tuntud info puhul on juhul, kui subjektifraas viitab inimesele, SV-järge oluliselt rohkem kui VS-järge (SV-järg 51 lauses 61st ehk 84%). Mitteinimesele viidates on samuti otsejärge rohkem (39/67 ehk 58%), ent vahe otse- ja pöördjärje vahel ei ole nii suur.

Uut infot sisaldava subjektifraasiga viidatakse ülivaldavalt mitteinimesele. Kui aga viidatakse inimesele, on ülekaalus VS-järg (13 juhul 18st ehk 72%). Mitteinimesele viidates on VS-järge osakaal veelgi suurem (23/129 ehk 82%).

Järeldatava info puhul on inimesele viitavaid subjektifraase otse- ja pöördjärje hulgas võrdselt, mitteinimesele viitavate subjektifraaside korral on pöördjärge pisut rohkem.

Neist tulemustest võib teha järelduse, et vaatamata lause infostruktuurile jääb siiski kehtima eelnevalt tehtud järeldus, et kategooria +/-inimene mõjutab otse- või pöördjärje valikut. Eriti oluline on see vahe tuntud infot sisaldavate subjektifraaside korral.

Tabelis 8 vaatleme, kuidas mõjutavad subjektifraasi infostruktuuri-
lised omadused ja pronominaalsus koos otse- ja pöördjärje valikut.

**Tabel 8. Kolmandale isikule viitava subjektifraasi infostruktuuri-
liste omaduste ja pronominaalsuse/täisNP-lisuse koosmõju sõnajär-
jele**

Subjektifraasi omadused	Pronoomen			TäisNP		
	SV	VS	Kokku	SV	VS	Kokku
Tuntud info	61	14	75	29	24	53
Järeldatav info	1	1	2	12	16	28
Uus info	2	14	16	26	105	131
Kokku	64	29	93	67	145	212

Kõigepealt võime tabelist ootuspäraselt näha, et pronomeenid on enamasti tuntud info: 93st pronomeenist 75 ehk 81% on tuntud.

Tuntud infot sisaldavad pronominaalsed subjektifraasid on otsejär-
jega 61 juhul 75st ehk 81%, täisNP korral on otsejärge 29 lauses 53st
ehk 55%.

Uut infot sisaldavaid pronominaalseid subjektifraase oli ootuspära-
selt vähe – 16. Neist vaid kaks ehk 13% oli otsejärjega, ülejäänud olid
pöördjärjega nagu uue info puhul üldiselt (vt tabel 6). Enam-vähem sama
tendents on täheldatav ka täisNP-de puhul: 131st 26 ehk 20% oli otse-
järjega, 105 ehk 80% pöördjärjega.

Järeldatava info puhul olid taas vahed otse- ja pöördjärje vahel nii
pronominaalse kui ka täisNPlise subjektifraasi korral kõige väiksemad:
pronomeni puhul 50%–50%, täisNP puhul otsejärge 43%, pöördjärge 57%.

Subjektifraasi pronominaalsus/täisNPlisus mõjutab otse- või pöörd-
järje valikut seega kõige enam tuntud info korral, kus pronominaalse
subjekti korral on 81% lausetest otsejärjega (tuntud infot sisaldavate
täisNP-de puhul oli 55% otsejärjega). Uue info puhul on erinevus
pronominaalsete ja täisNPliste subjektide sõnajärje-eelistuste vahel väi-
ke, mõlemal juhul eelistatakse pöördjärge.

4. Kokkuvõte ja diskussioon

Käesolevas artiklis on analüüsitud lauseid, mis algavad verbilaien-
diga ning milles võiks potentsiaalselt realiseeruda V2-reegel ja seetõttu
toimuda ka aluse ja öeldise inversioon. Vaatluse all oli kaks verbilaien-
diga algavat lauserühma: 1) aluse ja öeldise otsejärjega laused (SV),

milles V2-printsip ei toimi (209 lauset) ja 2) aluse ja öeldise pöördjärjega laused (VS), milles predikaat on teisel positsioonil (175 lauset). Töös on analüüsitud, millised tegurid lisaks V2-printsibile (või sellest hoolimata) mõjutavad sõnajärje valikut.

Analüüsi põhjal võib teha järgmise kokkuvõtte.

Aluse ja öeldise otsejärge laiendi järel soodustavad järgmised tegurid:

- lause alguses on sihitis, öeldistäide, põhjusemäärus või viisimäärus;
- tegemist on küsi- või kaudküsilausega;
- subjektifraasi moodustab pronoomen, eriti 1. ja 2. isikule viitav pronoomen või 3. isiku inimesele viitav pronoomen;
- subjektifraas viitab inimesele;
- subjektifraas on diskursuses tuntud info.

Pöördjärjestust eelistatakse selgelt juhtudel, kui

- lause algab valdajamäärusega;
- subjektifraasiga viidatakse mitteinimesele;
- subjektifraasi moodustab täisNP;
- subjektifraasiga antakse edasi diskursuse seisukohalt uut infot.

Subjekti omaduste võrdlemisel pöörd- ja otsejärjega lausetes saime kokkuvõttes skaala, mis sarnaneb agendilisuse (või elususe) skaalaga. Mida agendilisem (mida vasemal skaalal) on subjektifraas, seda tõenäolisemalt on tegu otsejärjega: 1. ja 2. isiku pronoomen > 3. isiku pronoomen (inimene) > 3. isiku pronoomen (mitteinimene) > 3. isikule viitav täisNP (inimene) > 3. isikule viitav täisNP (mitteinimene).

Kui võrrelda suuliste dialoogide andmeid ilukirjanduskeelele selgub, et nii subjektifraasi elususel/elutusel, pronominaalsusel kui ka infostruktuurilistel omadustel on suulises kõnes palju suurem roll sõnajärje valikul kui kirjakeeles. T. Huumo (1995) on mitmeid olulisi erinevusi eesti ja soome keele sõnajärje vahel seletanud eesti keele V2-printsipiga. Ka suulise ja kirjaliku eesti keele vahelisi erinevusi sõnajärje osas võib sellega seletada: suulises on V2-printsibil väiksem roll ja mõju (olulisemad on muud tegurid) kui kirjalikus keelekasutuses.

Seni on artiklis jäänud vastamata küsimusele, kas ja kui palju oli materjali hulgas siiski neid lauseid, mille puhul võime öelda, et aluse ja öeldise pöördjärjestuse peamiseks põhjuseks on V2-printsip, mitte subjekti omadused või lausekonstruktsioon. Arvatavasti ei olegi võimalik sellele küsimusele adekvaatset vastust leida, kuivõrd pole selge, kas

eelnevalt analüüsitud tegurid põhjustavad otse- ja pöördjärje või ainult soodustavad üht või teist või kaasnevad nendega. Võib ju väita, et kõik 175 pöördjärjega lauset järgisid V2-printsipi.

Kui siiski üritada sellele küsimusele vastata, võiksid V2-printsibiist olla tingitud need pöördjärjega laused, mille omadused on võimalikult sarnased otsejärjega lausete omadustega, s.t neis lausetes on võimalikult palju otsejärje kasutust soodustavaid tegureid. Kõige paremaks näiteks on ilmselt lause *varsti hakkad sa uppuma*. Selles lauses on tegemist 2. isikule (inimesele) viitava pronominaalse subjektifraasiga, mis on ühtlasi ka tuntud info diskursuses. Selle lause subjekti omadused paiknevad agendilisuse skaalal maksimaalselt vasakul. On siiski võimalik, et pöördjärje valikut soodustas praegusel juhul vahetult eelnev lause *varsti on sul torud umbes* ning V2 ja pöördjärg on tingitud lauserütmitaotlusest.

Kui jätkata eespool kirjeldatud skaalaga, võime leida oluliselt rohkem juba neid lauseid, milles subjektifraas on inimesele viitav 3. isiku pronoomen ning lisaks ka tuntud info. Inimesele viitavaid tuntud infoga 3. isiku personaalpronoomeneid oli siiski ainult üks, fotot vaadates öeldud süntaktiliselt lõpetamata lauses *ja siin on nad kuskil siis...* Ka selle lause puhul võime oletada, et peamiseks pöördjärje põhjuseks on siiski V2-printsip.

Loomulikult vajaksid käesolevas artiklis püstitatud hüpoteesid ja tulemused kontrollimist suurema materjalihulga peal. Et selles töös on vaadeldud ainult üht kriitilist ümbrust, milles otse- või pöördjärg realiseerub (verbi laiendi järel), võib oletada, et kõiki subjekti ja predikaati sisaldavaid lauseid analüüsides võimenduvad saadud tulemused veelgi.

Lühendid ja transkriptsioonimärgid

=	kaks sõna on kokku hääldatud
(.)	lühike paus
´sõna	rõhuline sõna
a-	poolelijäetud sõna
S	alus
V	öeldis
A	määrus
P	öeldistäide
O	sihitis
X	verbilaiend (määrus, sihitis või öeldistäide)

Kirjandus

- Arnold, Jennifer E., Anthony Losongco, Thomas Wasow, Ryan Ginstrom 2000.** Heaviness vs. newness: The effects of structural complexity and discourse status on constituent ordering. – *Language*, 76 (1), 28–55.
- Brown&Yule** = Brown, Gillian, George Yule 1983. *Discourse Analysis*. Cambridge University Press.
- Chafe, Wallace 1994.** *Discourse, Consciousness, and Time*. The University of Chicago Press. Chicago & London.
- Comrie, Bernard 1989.** *Language Universals and Linguistic Typology. Syntax and Morphology*. Second Edition. Oxford: Blackwell.
- EKK** = Erelt, Mati, Tiiu Erelt, Kristiina Ross 1997. *Eesti keele käsiraamat*. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus.
- Erelt, Mati 2001.** Johannes Aavik eesti lauseehituse uuendajana. – *Emakeele Seltsi aastaraamat* 46. Tartu, 71–87.
- Givón, Talmy 1988.** The pragmatics of word-order: predictability, importance and attention. – Hammond, M., Moravcsik, E. & Wirth, J. (eds.). *Studies in syntactic typology. Typological studies in language*, vol. 17. Amsterdam/Philadelphia: Benjamins, p. 243–283.
- Harold, Bruce B. 1995.** Subject-verb word order and the function of early position. – Downing, P. & M. Noonan (eds.), *Word order in discourse. Typological studies in language* 30. Amsterdam/Philadelphia: Benjamins, 137–161.
- Helasvuo, Marja-Liisa, 2001.** *Syntax in the Making: The Emergence of Syntactic Units in Finnish Conversation*. *Studies in Discourse and Grammar* 9. Amsterdam/Philadelphia: Benjamins.
- Holmberg, Anders & Jan Rijkhoff 1998.** Word order in the Germanic languages. – A. Siewierska (ed.), *Constituent order in the languages of Europe*. Berlin: Mouton de Gruyter, 75–104.
- Huomo, Tuomas 1993.** Suomen ja viron kontrastiivista sanajärjestysvertailuja. – Yli-Vakkuri, V. (toim.), *Studia comparativa linguarum orbis Maris Baltici* 1. Tutkimuksia syntaksin ja pragmasyntaksin alalta. (Turun yliopiston suomalaisen ja yleisen kielitieteen laitoksen julkaisuja 43.) Turku, 97–158.
- Huomo, Tuomas 1994.** Näkökulmia suomen ja viron sanajärjestyseroihin. – Sulkala, H. ja Laanekask, H. (toim.), *Lähivertailuja* 8. *Suomalais-virolainen kontrastiivinen seminaari Hailuodossa 7.–9.05. 1994*. Oulu, s. 21–39.
- Huomo, Tuomas 1995.** On the position of subject in Finnish and in Estonian. –

- Kataja, R. ja Suikkari, K. (toim.), XXI kielitieteen päivät Oulussa 6.–7.05. 1994. (Acta Universitatis Ouluensis Series B Humaniora 19.) Oulu, 79–87.
- Jansons, Airi 2001.** Artikkel *siis* eesti suulises kõnes: üldiseloostus ja funktsioonid. Käsikirjaline bakalaureusetöö Tartu Ülikooli eesti keele õppetoolis.
- Lindström, Liina 2000.** Narratiiv ja selle sõnajärg. – Keel ja Kirjandus, 3, 190–200.
- Lindström, Liina 2001.** Verb-initial clauses in narrative. – Estonian: Typological Studies V. (Publications of the Department of Estonian of the University of Tartu 18. Ed. by Mati Ereht.) Tartu, 138–168.
- Myhill, John 1992.** Typological discourse analysis: quantitative approaches to the study of linguistic function. Oxford: Blackwell.
- Prince, Ellen 1981.** Toward a Taxonomy of Given-New Information. Cole, P. (Ed.), Radical Pragmatics. New York: Academic Press, 223–255.
- Prince, Ellen F. 1992.** The ZPG Letter: Subjects, Definiteness, and Information-status. Mann, William C., Sandra A. Thompson (eds.), Discourse description: diverse linguistic analyses of a fund-raising text. Amsterdam: Benjamins, 295–325.
- Rommel, Nikolai 1963.** Sõnajärjestus eesti lauses. – Eesti keele süntaksi küsimusi. (Keele ja Kirjanduse Instituudi uurimused VIII.) Tallinn: Eesti Riiklik Kirjastus, lk 216–389.
- Saareste, Andrus 1960.** Subjekti ja predikaadi vastastikusest asenemisest eesti keeles laiendi järgi. – Virittäjä, 4, 293–301.
- Tael, Kaja 1988a.** Sõnajärjemallid eesti keeles (võrrelduna soome keelega). Tallinn.
- Tael, Kaja 1988b.** Infostruktuur ja lauseliigendus. – Keel ja Kirjandus, 3, 133–143.
- Võik, Iona 1990.** Spontaanse kõne süntaktilisi erijooni. Käsikirjaline diplomitöö Tartu Ülikooli eesti keele õppetoolis.

More on the order of subject and verb after object and adjuncts

Liina Lindström

In written Estonian, like in Germanic languages, it is common for the verb to be placed second in the sentence (the V2 rule). The present article investigates the word order in spoken Estonian clauses starting with adverbials, predicates or objects, because it is precisely such clauses that would give the best evidence for a V2 rule. We focus on two types of clauses: (1) clauses with a SV order, where the V2 principle fails (209 utterances); (2) clauses with a VS order, where the predicate is in the second position (175 utterances). This paper analyses what factors (in addition to the V2 principle) influence the choice of word order in spoken Estonian.

The analysis leads to the following conclusions. The factors promoting the use of the SV order are: (1) the presence of an object, predicative, causal adverbial or modal adverbial at the beginning of the clause (as the first constituent); (2) the utterance is a question or indirect question; (3) the subject phrase consists of a pronoun, either first or second person, or third person if referring to a human; (4) the subject phrase refers to a person; (5) the subject phrase consists of information given in the discourse.

The VS order is clearly preferred if: (1) the sentence begins with an adverbial of holder; (2) the subject phrase has a non-human referent; (3) the subject phrase is formed by a full noun phrase; (4) the subject phrase carries information that is new from the point of view of the discourse.

After comparing the characteristics of the subject in utterances with and without inversion, a scale was devised similar to the scale of agentivity (or animateness). The more agentive (that is, the higher on the scale) the subject phrase, the more likely is the use of direct word order:

1st and 2nd person pronoun > 3rd person pronoun (human) > 3rd person pronoun (non-human) > full noun phrase referring to 3rd person (human) > full noun phrase referring to 3rd person (non-human).

A comparison of spoken dialogues with fictional language reveals that the animateness or inanimateness of the subject phrase, pronominal status, as well as information structure, have a bigger role to play in the choice of word order for the spoken language than for the written language. Hence, it can be maintained that the V2 rule has a smaller influence on word order in spoken Estonian than in written Estonian.